

УДК 378.091(477.83-25)"1944/1953"
DOI: 10.24919/2312-2595.10/52.257899

Микола ГАЛІВ

доктор педагогічних наук, професор кафедри історії України, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, вул. Івана Франка, 24, м. Дрогобич, Україна, індекс 82100 (halivm@yahoo.com)

ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-7068-3124>

ResearcherID: <http://www.researcherid.com/rid/F-3855-2018>

Олександра СВЙОНТИК

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, вул. Івана Франка, 24, м. Дрогобич, Україна, індекс 82100 (lesyadudnyk@dspu.edu.ua)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0945-3538>

ResearcherID: <http://www.researcherid.com/rid/AFS-4791-2022>

Мирослав ЮЩИШИН

магістр історії, здобувач освіти, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, вул. Івана Франка, 24, м. Дрогобич, Україна, індекс 82100 (myroslaw.yushchychyn@gmail.com)

Бібліографічний опис статті: Галів, М., Свійонтик, О., & Ющишин, М. (2022). Студенти педагогічного та учительського інститутів у Львові (1944–1953 рр.): чисельність, умови навчання і побуту. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія Історія*, 10/52, 145–163. doi: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.10/52.257899>.

**СТУДЕНТИ ПЕДАГОГІЧНОГО ТА УЧИТЕЛЬСЬКОГО
ІНСТИТУТІВ У ЛЬВОВІ (1944–1953 рр.): ЧИСЕЛЬНІСТЬ,
УМОВИ НАВЧАННЯ І ПОБУТУ**

Анотація. Мета дослідження – з'ясувати чисельність та матеріальні умови життя і навчання студентів Львівського державного педагогічного інституту та Львівського державного учи-

© Микола Галів, Олександра Свійонтик, Мирослав Ющишин, 2022

ISSN 2312-2595 (Print) ISSN 2664-3715 (Online)

тельського інституту у 1944–1953 рр. **Методологія дослідження** спирається на принципи науковості, історизму, системності, авторської об'єктивності, а також на використання загальнонаукових методів (індукції та дедукції, аналізу і синтезу) та спеціально-історичних методів (історико-системний, історико-генетичний, історико-типологічний). **Наукова новизна** полягає у тому, що вперше здійснено аналіз матеріальних умов навчання і побуту студентів педагогічного та учительського інститутів Львова у перше повосеннє десятиліття (1944–1953). **Висновки.** У результаті дослідження встановлено, що контингенти студентів ЛДП і ЛДУ впродовж досліджуваного періоду поступово зростали. У 1944 р. прийнято 220 осіб, а на навчання з'явилася лише 181 особа. Студенти перших курсів не були достатньо підготовлені, але на кінець навчального року 12 студентів ЛДП були повними відмінниками. Кількість студентів у ЛДП на 1946–1947 н. р. сягнула 443 особи. Дисципліна студентів була невисокою: багато з них відклали виконання завдань і підготовку до екзаменів на кінець семестру, відвідуваність занять не перевищувала 90 %. Щороку певну кількість студентів заарештовували органи держбезпеки за «український націоналізм». План набору студентів на 1950–1951 н. р. був виконаний повністю із великим конкурсом на історичному та біологічному факультетах. За цей навчальний рік 132 студенти вступили до комсомолу, з них 118 – уродженці Західної України. Навчальний корпус ЛДП та ЛДУ мав 138 кімнат. Початково у ньому містився навіть гуртожиток. У зв'язку зі збільшенням контингенту студентів, будівля вже на 1948–1949 н. р. виявилася замалою. У ній не було лекційних аудиторій, де можна було б помістити понад 50 осіб. Бібліотеку інституту після війни комплектували заново: на 1947 р. вона налічувала близько 40 тис. томів, на 1951 р. – 71,5 тис. Їдальня інституту утримувалася трестом їдалень та ресторанів. Стан гуртожитків був критичним. На 1950 р. проблема гуртожитку посилилася. На 700 студентів, які потребували житла, студентський гуртожиток міг забезпечити його тільки 265 особам. При інституті до 1949 р. діяло підсобне господарство (52 га землі), а згодом ботанічний сад площею 3 га.

Ключові слова: Львівський державний педагогічний інститут; Львівський державний учительський інститут; студентство; освіта; побут; повсякдення.

Mykola HALIV

PhD hab. (Education), Professor, Department of Ukraine's History, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, 24, Ivan Franko Str., Drohobych, Ukraine, postal code 82100 (halivm@yahoo.com)

ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-7068-3124>

ResearcherID: <http://www.researcherid.com/rid/F-3855-2018>

Oleksandra SVIONTYK

PhD (Education), Associate Professor, General Pedagogy and Preschool Education Department, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, 24, Ivan Franko Str., Drohobych, Ukraine, postal code 82100 (lesyadudnyk@dspu.edu.ua)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0945-3538>

ResearcherID: <http://www.researcherid.com/rid/AFS-4791-2022>

Myroslav YUSHCHYSHYN

Master of History, Student, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, 24, Ivan Franko Str., Drohobych, Ukraine, postal code 82100 (myroslav.yushchychyn@gmail.com)

To cite this article: Haliv, M., Sviontyk, O., & Yushchychyn, M. (2022). Studenty pedahohichnoho ta uchytelskoho instytutiv u Lvovi (1944–1953 rr.): chyselnist, umovy navchannia i pobutu [Students of pedagogical and teaching institutes in Lviv (1944–1953): number, conditions of study and everyday life]. *Problemy humanitarnykh nauk: zbirnyk naukovykh prats Drohobyskoho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Serii Istorii – Problems of Humanities. History Series: a collection of scientific articles of the Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, 10/52*, 145–163. doi: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.10/52.257899> [in Ukrainian].

STUDENTS OF PEDAGOGICAL AND TEACHING INSTITUTES IN LVIV (1944–1953): NUMBER, CONDITIONS OF STUDY AND EVERYDAY LIFE

Summary. *The purpose of the study is to determine the number and everyday living and learning conditions of students of the Lviv State Pedagogical Institute and Lviv State Teachers' Institute in 1944–1953. The research methodology is based on the principles of science, historicism, systematic approach, author's objectivity as well as the use of general scientific methods (induction and deduction, analysis and syn-*

thesis) and special historical methods (historical-systemic, historical-genetic, historical-typological). The scientific novelty is that for the first time the analysis of material conditions of study and life of students of pedagogical and teacher's institutes of Lviv in the first postwar decade (1944–1953) was carried out. Conclusions. As a result of the study, it was found that the contingents of students of LSPI and LSTI during the study period gradually increased. In 1944, only 220 people were admitted, and only 181 people came to study. First-year students were not sufficiently prepared, but at the end of the school year, 12 LDPI students were excellent students. Number of students in LSPI for 1946–1947 academic year reached 443 people. Discipline of students was low: many students postponed assignments and exam preparation at the end of the semester, class attendance did not exceed 90%. Every year, a number of students were arrested by state security agencies for "Ukrainian nationalism". Recruitment plan for 1950–1951 academic year was performed entirely with a large competition at the faculties of history and biology. During this academic year, 132 students joined the Komsomol, 118 of them are natives of the Western Ukraine. The educational building of LSPI and LSTI had 138 rooms. Initially, it even housed a dormitory. Due to the increase in the number of students, the institute building built in 1948–1949 was too small. It did not have lecture halls that could accommodate more than 50 people. The library of the institute was rebuilt after the war: in 1947 it numbered about 40 thousand volumes, in 1951 – 71.5 thousand. The canteen of the institute was maintained by the trust of canteens and restaurants. The condition of the dormitories was critical. By 1950, the problem of the dormitory had intensified. For the 700 students in need of housing, the students dormitory could provide it to only 265 people. Until 1949, the institute had a subsidiary farm (52 hectares of land), and later a botanical garden with an area of 3 hectares.

Key words: *Lviv State Pedagogical Institute; Lviv State Teachers' Institute; students; education; life; everyday life.*

Постановка проблеми. Дослідження повсякденного життя населення західних областей України у перші післявоєнні роки (1944–1953) передбачає здійснення аналізу щоденних практик представників різних соціальних прошарків і груп. Однією з нечисленних, але суспільно активних соціальних груп населення завжди було студентство. Останнє завжди мало «інституційну прописку», оскільки представляло певний заклад вищої освіти. Вважаємо необхідним дослідити умови повсякденного життя студентів двох львівських державних педагогічних вишів – педагогічного та учитель-

ського інститутів, які одночасно відновили діяльність після звільнення Львова від німецької окупації, розміщувалися в одному приміщенні і керувалися спільною адміністрацією.

Аналіз останніх публікацій. Повсякдення життя студентства України було об'єктом дослідження багатьох українських вчених. Серед них згадаємо праці А. Бадера (Бадер, 2012), Н. Власової (2011), О. Кропивко (Кропивко, 2016), О. Комарніцького (Комарніцький, 2017), О. Рябченко (Рябченко, 2012), О. Сергійчук (2002), К. Трибулькевич (2016), Н. Хоменко (Хоменко, 2008). Різні аспекти повсякденних умов життя студентів західних областей України у перші повоєнні роки досліджували Р. Генега (Генега, 2007), Т. Марусик (Марусик, 1999), О. Свйонтик та М. Галів (Свйонтик & Галів, 2021), В. Льницький, Н. Кантор і Т. Батюк (Льницький, Кантор, & Батюк, 2021) та ін. Освітній процес і повсякдення професійної діяльності науково-педагогічних працівників львівських педагогічних вишів висвітлено у статтях М. Галіва, О. Свйонтик та М. Ющишина (Галів, Свйонтик, & Ющишин, 2021a, 2021b). Тож назріла необхідність спеціальної студії, присвяченої повсякденному життю студентів зазначених закладів вищої освіти Львова.

Мета дослідження – з'ясувати чисельність та матеріальні умови життя і навчання студентів Львівського державного педагогічного інституту (далі – ЛДПІ) та Львівського державного учительського інституту (далі – ЛДУІ) у 1944–1953 рр.

Виклад основного матеріалу. Відновлюючи у жовтні 1944 р. діяльність педагогічного та учительського інститутів, їхня спільна адміністрація планувала прийняти на усі курси 700 студентів. Проте цього не вдалося досягнути з огляду низку причин: пізнє відкриття роботи інститутів, транспортні труднощі в умовах Другої світової війни, недостатня кількість вступників з відповідним рівнем знань, загибель під час війни частини студентів, відсутність прагнень у місцевих українців вступати до радянських вишів. Було прийнято 220 осіб, а на навчання, яке розпочалося 1 жовтня 1944 р., з'явився лише 181 студент (ДАЛО, ф. Р-7, оп. 1, спр. 31, арк. 1).

Однак упродовж 1944–1945 н. р. у ЛДПІ відбулося поступове зменшення кількості студентів: на кінець першого семестру їх залишилося 173, а на кінець другого – 151. Причини полягали у тому, що частина студентів-поляків під час репатріації виїхали до Польщі, інша – змінили місце проживання у зв'язку з переїздом родин. Крім

того, чотири студенти покинули навчання через проблеми зі здоров'ям, одна студентка померла, а деяких здобувачів освіти затримали радянські органи держбезпеки (ДАЛО, ф. Р-7, оп. 1, спр. 31, арк. 3зв).

Студенти перших курсів не були достатньо підготовленими для навчання в ЛДПІ. Перерва у навчанні під час німецької окупації негативно позначилась на якості знань як вступників, так і студентів старших курсів. Наприклад, студенти I курсу українського відділення мовно-літературного факультету Яцків, Слоцька, Павлішак, Гаврилишин «дуже слабо» знали елементи української граматики та орфографії. Студентами російського відділення також мали труднощі зі знанням граматики російської мови. Недостатній рівень знань іноземних мов виявляли студенти старших курсів. Для прикладу, на III курсі мовно-літературного факультету лише одна студентка могла працювати з навчальним матеріалом із іноземної мови, решта працювали з матеріалом цієї дисципліни за II курс. Деякі студенти не вміли опрацьовувати книги, не слухали і не фіксували лекції, ще частина не розуміли широковживаних іноземних слів, як наприклад «маніфест», «агресія», «антагоністичний», «анімізм». У звіті дирекції інституту йшлося про те, що у немало студентів «низький загальний розвиток», вони мало читали наукову і науково-популярну літературу, були незнайомі з творами видатних західноєвропейських, російських та українських письменників. З іншого боку, високий загальний розвиток, уміння працювати самостійно, студіювати не лише основну, але й додаткову літературу виявляли студенти Яковлева, Соколова, Черниш, Шеремета, Ваврик, Кияниченко, Омельчук, Пташек та ін. (ДАЛО, ф. Р-7, оп. 1, спр. 31, арк. 3зв–4).

Значна частина студентів, особливо перших курсів, вступили до інституту, не маючи достатніх навичок з організації самостійної праці. Тому у всіх групах викладачі ознайомили з планами та програмами роботи своїх дисциплін, вказували основну і додаткову літературу, на перших лекціях давали поради щодо конспектування та самостійної роботи з літературою. У березні 1945 р. навіть відбулася студентська конференція з питань самостійної роботи (ДАЛО, ф. Р-7, оп. 1, спр. 31, арк. 5–6).

У 1944–1945 н. р. колектив ЛДПІ провів значну роботу з відновлення будинку інституту і, зокрема, щодо проведення газового опалення, і саме студенти здійснювали земляні роботи для прокла-

дання труб. Під час снігопадів дирекція інституту вісім разів відряджала студентів на роботу з розчистки залізниці та аеродрому. Вони також брали участь у рейді із перевіркою законності видачі хлібних карток, 30 працювали у двох медичних установах, прибираючи будинки та двори лікарень. Спільними зусиллями викладачів та студентів ЛДПІ було впорядковано частину Стрийського парку у Львові. В інституті на 1944–1945 н. р. діяли й деякі спортивні секції: гімнастична – 17 осіб, легкоатлетична – 29, плавання – 15, спортивної гри – 15, лижна – 13 (ДАЛО, ф. Р-7, оп. 1, спр. 31, арк. 12–13).

Навчальна успішність студентів залишала бажати кращого. У липні 1945 р. 10 здобувачів освіти ЛДПІ (11,9 %) не склали екзаменів, в учительському інституті таких було аж 20 осіб (31 %). Особливо незадовільні результати з основ марксизму-ленінізму показали місцеві першокурсники, які до 1944 р. навчалися в українських гімназіях (ДАЛО, ф. Р-7, оп. 1, спр. 31, арк. 13–13зв). У 1944–1945 н. р. 12 студентів ЛДПІ були повними відмінниками, з них Омельчук та Черниш отримували «сталінські стипендії». В учительському інституті налічувалося шість відмінників. Лише на фізико-математичному факультеті ЛДПІ не було відмінників, а найкращою студенткою вважалася З. Козлова, котра мала, крім відмінних, добрі оцінки (ДАЛО, ф. Р-7, оп. 1, спр. 31, арк. 14–14зв).

У наступні роки кількість здобувачів освіти в обох вишах зростала. Так, у 1946–1947 н. р. чисельність студентів ЛДПІ сягнула 443 осіб. Зокрема, на філологічному факультеті навчалися 158 осіб (з них 76 на українському відділенні і 82 – на російському), на фізико-математичному – 78, на історичному – 115. В ЛДУІ на 15 вересня 1946 р. контингент студентів складав 237 осіб, а саме: на філологічному факультеті – 109 (українське відділення – 68, російське – 41), на фізико-математичному – 41, на історичному – 51, на природничо-географічному – 36. Разом у двох вишах, які резидували в одному будинку і керувалися однією адміністрацією, здобували освіту 680 осіб. Зменшення кількості студентів упродовж навчального року було незначним. Наприкінці навчального року з ЛДПІ вибули дев'ять осіб, з ЛДУІ – 27. Серед навчального року контингент студентів змінювався, оскільки відбувалося переведення з інших вишів, спостерігався відтік студентів з «вечірнього інституту». Всього з ЛДПІ за рік було відраховано 97 осіб. Більшість з них покинули навчання навесні і під час весняних екзаменів. При-

чини цього явища такі: переїзд поляків, чехів та словаків на батьківщину – 32 особи; заарештовано – 9; виїхали з чоловіками і сім'ями військових – 13; відраховано за академічну неуспішність – 26, інші причини – 12. Останніх викликали батьки на проведення весняних сільськогосподарських робіт, майже всі переїхали у східні області України, звідки не повернулися до Львова (ДАЛО, ф. Р-7, оп. 1, спр. 40, арк. 4–3).

Дисципліна студентів у I півріччі 1946–1947 н. р. була невисокою: багато студентів відкладали виконання завдань і підготовку до екзаменів на кінець семестру, відвідуваність занять не перевищувала 90 % загальної кількості здобувачів освіти. У II півріччі навчального року дещо поліпшилася відвідуваність занять студентами, сягнувши 92 % (ДАЛО, ф. Р-7, оп. 1, спр. 40, арк. 13зв).

Студенти під час навчального року організували різні культурно-виховні заходи: шість вечорів художньої творчості, 10 вечорів, присвячених різним ювілейним датам, концерт республіканської капели «Трембіта», вечір майстра художнього слова С. Бондаренка, концерт бандуристів Харківської філармонії, вечори зустрічей з письменниками Харкова і Львова, зустріч із публіцистом Я. Галаном, який зробив доповідь про всеслов'янський конгрес у Белграді, і вечір-диспут про книгу О. Фадеєва «Молода гвардія» (ДАЛО, ф. Р-7, оп. 1, спр. 40, арк. 13).

Загальна кількість студентів ЛДПІ, які здавали екзамени у 1946–1947 н. р. становила 422 особи, з них 375 успішно їх склали. Заборгованість із однієї дисципліни мали 34 студенти, з двох – 13, з трьох і більше дисциплін – 11. На повторний курс залишили 15 осіб, відраховали сім. У ЛДУІ складали екзамени 203 студенти, склали – 163. Не склали іспит з однієї дисципліни – 13 студентів, з двох – 10, із трьох і більше дисциплін – 17, залишено на наступний рік семеро, виключено – 11. Успішність студентів з основ марксизму-ленінізму була не однаковою на різних курсах. Наприклад, найбільш високою вона була на всіх курсах історичного факультету (ДАЛО, ф. Р-7, оп. 1, спр. 40, арк. 13зв–14).

У цей час в ЛДПІ працювали наукові студентські гуртки: хімічний (18 студентів), зоологічний (36 студентів), ботанічний (28 студентів), української мови (17 студентів), російської літератури (20 студентів), історії (21 студентів), математики (31 студентів), фізики (32 студентів), української літератури (10 студентів), підвищений

семінар по педагогіці (26 студентів), методичний гурток кафедри російської мови (12 студентів). Окремі гуртки ставили вузькоспеціалізовані завдання, наприклад, гурток української літератури займався складанням рецензій і критикою новинок радянських письменників. Науково-методичний гурток кафедри російської мови поставив головним завданням обговорення доповідей з методики викладання мови у середній школі. На гуртку із фізики були вислухані доповіді про останні новини у галузі фізики (ДАЛЮ, ф. Р-7, оп. 1, спр. 40, арк. 9зв–10). Однак такі гуртки виконували й ідеологічні функції. Для прикладу, гурток літератури посилював ідеологічну істерію навколо статей у «Правді» щодо ідеологічних переkrучень у літературі (Смаль, 1951, с. 4; Лук'яненко, 2019, с. 357).

На початку 1948–1949 н. р. при вступі до ЛДПІ на всіх факультетах відбувалися конкурсні вступні іспити, однак на фізико-математичний факультет були прийняті всі, хто отримав за вступний іспит оцінку «посередньо». Низькою виявилася орфографічна грамотність абітурієнтів. Так, із 740 вступників, які письмово склали перший іспит з російської мови, 240 отримали незадовільні оцінки і не були допущені до наступних іспитів. На початок 1948–1949 н. р. на денній формі навчання («денному відділенні») ЛДПІ здобували освіту 563 особи. Під час навчання додалось ще дев'ять студентів. Проте на кінець навчального року їх залишилося 537, позаяк 35 (6 % від загальної кількості) були відраховані. Такий великий «відсів» зумовлювався низьким рівнем підготовки першокурсників фізико-математичного факультету, переведенням восьми студентів в інші виші. Також деякі студенти були заарештовані органами держбезпеки за звинуваченням в «українському-німецькому націоналізмі» (9 осіб). Матеріальна незабезпеченість студентів І курсу, які через посередні оцінки не мали стипендії, також змусили деяких із них покинути навчання. З вечірнього відділення ЛДПІ відраховували 10 % здобувачів освіти (це переважно дружини і доньки військовослужбовців, які виїжджали зі Львова) (ДАЛЮ, ф. Р-7, оп. 1, спр. 51, арк. 3). Проблема полягала і в тому, що майже 700 студентів інституту були вихідцями із сіл західних областей України, а тому потребували забезпечення гуртожитком, а виш міг надати житло тільки 260 особам (ДАЛЮ, ф. Р-7, оп. 1, спр. 51, арк. 3зв).

У червні 1949 р. ЛДПІ випустив 241 спеціаліста, недовиконавши план випуску на дві особи (бо одна захворіла, інша – померла).

З усіх випускників лише сім отримали скерування на роботу у школи Львова, але вакансій для них не було. Це дружини місцевих військових, яких не можна було відправити в інші місцевості і відірвати від сім'ї (ДАЛО, ф. Р-7, оп. 1, спр. 51, арк. 3–4).

Результати заліків та екзаменів у другому півріччі 1948–1949 н. р. виявилися кращими, ніж у першому півріччі. На мовно-літературному факультеті (українське відділення) 77 з 84 студентів склали екзамени. На російському відділенні цього ж факультету результати виявилися гіршими. Загалом на факультеті із 330 студентів тільки 302 склали екзамени, а 57 отримали оцінки «відмінно» і «добре» (31 %). Краща ситуація спостерігалася на історичному факультеті, де із 135 осіб оцінку «відмінно» і «добре» отримали 66 студентів, що становило майже 50 %. На фізико-математичному факультеті із 200 студентів усі екзамени склали 175, а позитивні оцінки отримали 75 осіб. На природничому факультеті зі 108 осіб здали екзамени 105, оцінки «відмінно» та «добре» отримав 51 студент. Загалом в оцінки «відмінно» і «добре» отримали 40 % студентів, що вважалося доволі низьким показником. Найбільше оцінок «відмінно» припало на студентів, які були членами комсомолу (ДАЛО, ф. Р-7, оп. 1, спр. 51, арк. 8–9).

За 1948–1949 н. р. на різних курсах і факультетах ЛДПІ радянські органи держбезпеки заарештували 15 студентів за обвинуваченнями в «українсько-німецькому націоналізмі» (ДАЛО, ф. Р-7, оп. 1, спр. 51, арк. 7). Відзначимо, що ще в серпні 1947 р. секретар Львівського обкому КП(б)У закликав перевіряти навіть вступників до вишів Львова, бо виявилось, зокрема, що вступити до ЛДПІ хотів Г. Хархаліс – член молодіжної оунівської організації (Сливка та ін., 1995, с. 441). На листопад 1949 р. на обліку радянських спецорганів перебували 15 студентів, а компрометуючі матеріали щодо причетності до ОУН були на 48 студентів педагогічного та учительського інститутів Львова. Тоді ж заарештували одного студента ЛДПІ (Сливка та ін., 1995, с. 626, 628).

План набору студентів до ЛДПІ на 1950–1951 н. р. був виконаний повністю, із великим конкурсом на історичному та біологічному факультетах, і практично без конкурсу на фізико-математичному факультеті. Важко проходив набір на відділення англійської мови і відділення французької мови ЛДУІ. Це пов'язано з тим, що у сільських школах західних областей України англійська та фран-

пузька мови майже не викладалися. На денну форму навчання в ЛДПІ вступили 240 студентів, вечірню – 118, в ЛДУІ – 118. Контингент студентів в ЛДПІ складав 691 особу денної форми навчання, 138 – вечірньої, в ЛДУІ – 247. Впродовж року було відраховано 66 осіб: з ЛДПІ – 23 особи денної форми навчання, 24 – вечірньої, з ЛДУІ – 19. Найбільше відраховано через непояву на сесію, неуспішність і переведення в інші заклади освіти (ДАЛЮ, ф. Р-7, оп. 1, спр. 65, арк. 7–8). Відзначимо, що серед відрахованих у 1950 р. був і студент ЛДПІ Богдан Сташинський, якого завербували органи МДБ. Він виконував завдання спецслужб і згодом став відомим як убивця Лева Ребета і Степана Бандери (Галів, 2017, с. 270–277). Загалом із обох інститутів улітку 1949 р. випущено 313 спеціалістів. Всі випускники були направлені для роботи у сільські школи західних областей України (ДАЛЮ, ф. Р-7, оп. 1, спр. 65, арк. 9–10). За 1950–1951 н. р. 132 студенти ЛДПІ та ЛДУІ вступили до комсомолу, з них 118 – уродженці Західної України. На 1951 р. комсомольська організація обох інститутів нараховувала 787 осіб, з них 576 осіб місцевого населення. У IV-й (українській) академічній групі протягом трьох років був тільки один член комсомолу, а студенти цієї групи «не вели політичного життя». Проте через активну пропаганду, здійснену завідувачем кафедри педагогіки Олександром Дзевеверіним, до комсомолу вступили 16 студентів цієї групи (ДАЛЮ, ф. Р-7, оп. 1, спр. 65, арк. 30–31).

Відзначимо, що студенти ЛДПІ денної форми навчання, у тому числі і комсомольці, через наплив студентів-заочників, пропонувала переглянути студентський контингент заочних відділів. Студенти денної форми здобуття освіти рекомендували заочникам вибрати виші, розташовані територіально ближче до місця роботи, аби молодь могла швидше доїздити до місця навчання і не пропускати сесії (Лук'яненко, 2019, с. 120).

План набору студентів на 1953–1954 н. р. до ЛДПІ складав 300 осіб, до ЛДУІ – 60. Його було виконано повністю при значному конкурсі на історичний і український відділи історично-філологічного факультету. Незначний конкурс був на фізико-математичному факультеті, де план набору складав 150 осіб. На 1 вересня 1953 р. кількість студентів в обох інститутах становила 1173 особи. Наприкінці навчального року «відсів» студентів складав 17 осіб. Із них 16 припало на ЛДПІ, 1 – на ЛДУІ. За навчальний рік випущено 347

педагогів для середньої школи, із них з педінституту – 212 осіб, з учительського інституту – 135 осіб. Переважно випускники були направлені на роботу у сільські школи Львівської, Дрогобицької, Станіславської, Рівненської, Закарпатської областей. Одинадцять випускників виявили бажання працювати за межами України. В аспірантуру рекомендували п'ять осіб, на роботу асистентами у вишах – дві особи (ДАЛО, ф. Р-7, оп. 1, спр. 109, арк. 8–9).

Характеризуючи повсякденні умови навчання і проживання студентів ЛДПІ, відзначимо, що на 1 жовтня 1944 р. вдалося впорядкувати аудиторії та частково обладнати кабінети, лабораторії, бібліотеку і спортивний зал. Навчальний корпус інституту (вул. Дверницького, 15) мав 3,5 поверхи, 138 кімнат, що дало можливість розмістити в частині приміщень студентський гуртожиток на 75 осіб, оскільки на той час два гуртожитки на 800 місць міська влада Львова не звільнила від військових до початку навчального року. Навчальні приміщення інституту мали електричне освітлення та газове опалення, проведене у листопаді 1944 р. Крім газопроводу, довелось відремонтувати дах, пошкоджений унаслідок артилерійського обстрілу. Не було нестачі у столах, але відчувався брак стільців для всіх кімнат, тому часто доводилося переносити їх із аудиторій до кабінетів і назад. Крім аудиторних кімнат, інститут у 1944–1945 н. р. мав: бібліотеку, яка займала дві кімнати, читальний зал на 40 місць, 10 кабінетів, 4 лабораторії (фізики, хімії, зоології, ботаніки), столярну майстерню на 15 осіб, слюсарну майстерню на 6 осіб, спортивний зал, зал для зборів на 150 осіб (ДАЛО, ф. Р-7, оп. 1, спр. 31, арк. 2).

Бібліотека інституту, яка до початку війни налічувала більше 100 тис. книжок, була знищена в часі окупації. Тому її комплектували заново. За програмою «централізованого поповнення» книжок надійшло дуже мало. Упродовж 1944–1945 н. р. не було задоволено навіть мінімальних вимог інституту. На кінець навчального року вдалося довести кількість книжок до 9 тис. томів. Розпорядження Наркомату освіти УРСР про передачу Київським педінститутом 3 тис. книжок для ЛДПІ так і не було виконано (ДАЛО, ф. Р-7, оп. 1, спр. 31, арк. 9).

У 1944–1945 н. р. працювало 10 кабінетів: основ марксизму-ленінізму, педагогіки, історії, української мови та літератури, російської мови та літератури, фізики, математики, зоології, ботаніки,

хімії, військово-фізкультурний; та 4 лабораторії – хімії, ботаніки, зоології, фізики. Кабінети та лабораторії були недостатньо обладнані. Фізичний кабінет у 1945 р. мав лише 52 % обладнання, яке було у нього до 1941 р., його вартість складала 25000 крб. В усіх відділах бракувало багатьох основних приладів, наприклад, не було аналітичних терезів, приладів для вимірювання змінного струму, барометрів, великого індуктора, апаратів для фізичної оптики, навіть елементарного радіотехнічного обладнання. Обладнання кабінету не досягало рівня добре обладнаного кабінету середньої школи. Незадовільним був і стан спортивного залу: його обладнання і розміри не відповідали вимогам щодо підготовки майбутніх викладачів фізкультури в середній школі. У залі було таке обладнання: турник, бруси, козел для стрибків, два гімнастичні мостики, чотири шведські ослони, шведська стінка на чотири секції. Низька стеля залу не давала змогу розмістити частину устаткування та виконувати певні визначені програмою вправи. Не було душових кімнат. Найбільш обладнаним був кабінет основ марксизму-ленінізму, який мав навіть невелику бібліотеку і був повністю забезпечений меблями (ДАЛО, ф. Р-7, оп. 1, спр. 31, арк. 10–11).

У зв'язку зі збільшенням контингенту студентів, будівля ЛДПІ вже на 1948–1949 н. р. виявилася замалою. У ній не було лекційних аудиторій, де б можна було помістити понад 50 осіб. У корпусі розміщувалося лише вісім аудиторій, у яких можна було розмістити разом дві академічні групи. Лекції проводили для груп окремо, тому інститут працював у дві зміни, «що негативно позначається на проведенні позаунавчальних заходів». Кабінет фізики і хімічна лабораторії були недостатньо забезпечені потрібним обладнанням. У фізичному кабінеті одночасно могло працювати тільки дві підгрупи по 12 осіб. Бібліотека інституту налічувала приблизно 40 тис. томів. Фонди навчальної літератури не задовольняли вимоги викладання історії та літератури. Читальний зал бібліотеки вмщував 25 осіб (ДАЛО, ф. Р-7, оп. 1, спр. 51, арк. 1зв). Під час сесії заочного відділу, на яку прибували 1200 студентів-заочників, бібліотека і кабінети інституту не могли помістити усіх, хто бажав навчатися (ДАЛО, ф. Р-7, оп. 1, спр. 51, арк. 6зв). У 1952 р. на книгозбірню виділили чотири великих кімнати, де зміг розміститися читальний зал на 56 місць із новими столами та вітринами для книг. Але вхід на абонемент був тільки через прохідний читальний зал. Шум від постійного руху не

давав читачам змогу сконцентруватися (Лук'яненко, 2019, с. 217). На 1950–1951 рр. ЛДП залишався недостатньо забезпечений меблями. Частина меблів, яка не відповідала гігієнічним вимогам, потребувала заміни (ДАЛО, ф. Р-7, оп. 1, спр. 65, арк. 3–3зв).

Стан гуртожитків у 1944–1945 рр. був критичним. Львівська міська рада, незважаючи на всі постанови і вимоги обкому компартії, не звільнила гуртожитки інституту, які зайняла військова частина (ДАЛО, ф. Р-7, оп. 1, спр. 31, арк. 16–17). У наступному році один із них все ж повернули закладу освіти. Однак бракувало меблів. На 1946–1947 н. р. вдалося забезпечити студентів, які мешкали у гуртожитку, ліжками, але зміна білизна була одна (лише інваліди війни отримували дві). На той час у приміщенні гуртожитку працювала перукарня, проте не було пральні (ДАЛО, ф. Р-7, оп. 1, спр. 40, арк. 17–18). З 1 березня 1947 р. і до настання теплих днів почалися перебої з обігріванням гуртожитку, оскільки виконком Львівської міськради не додав інституту із запланованого 35 тонн вугілля (ДАЛО, ф. Р-7, оп. 1, спр. 40, арк. 4).

З огляду на збільшення кількості студентів денної форми навчання наприкінці 1940-х рр. площі гуртожитку виявилася недостатніми. На 700 студентів, які потребували житла, студентський гуртожиток міг забезпечити його тільки 265 особам. Гуртожиток загалом відповідав санітарним нормам, достатньо обігрівався, проте не вистачало гардеробів. За рішенням Львівського обкому КП(б)У виконком Львівської міської ради виділив під гуртожиток ЛДП ще й будинок на вул. Конєва, 1, де могли проживати 100–120 студентів (ДАЛО, ф. Р-7, оп. 1, спр. 51, арк. 11зв).

На початку 1950-х рр. площа гуртожитків ЛДП становила 1154 м², у них проживали 350 студентів. Забезпечення студентів житлом й надалі залишалося незадовільним, більше 500 особам не знайшлося місця у гуртожитку у 1953–1954 н. р. Кожного року частина першокурсників покидали інститут через відсутність місць у гуртожитку (ДАЛО, ф. Р-7, оп. 1, спр. 65, арк. 2).

Відзначимо, що ЛДП користувався підсобним господарством, яке у 1944–1945 н. р. складало 52 га землі і четверо коней. Діяльність підсобного господарства орієнтувалася на вирощування двох культур – картоплі і вівса. Їдальня в інституті утримувалася трестом їдалень та ресторанів. Харчування здійснювалось тричі на день – обід давався трестом, а сніданок та вечерю організовував ін-

ститут (ДАЛО, ф. Р-7, оп. 1, спр. 31, арк. 18–18зв). У 1946 р. начебто через посуху підсобне господарство ЛДПІ не дало запланованого врожаю, але все ж вищ отримав 22,5 тони картоплі і декілька тонн інших овочів. Усі овочі були додані до продуктів треста їдалень і до березня 1947 р. студенти отримували дворазове, а згодом триразове щоденне харчування в їдальні інституту. З березня 1947 р. їдальня утримувалась винятково за рахунок тресту їдалень і харчування стало гіршим (ДАЛО, ф. Р-7, оп. 1, спр. 40, арк. 17).

Підсобне господарство ЛДПІ на початку 1949 р. ліквідували, а його територію передали до відновленого колгоспу, який займав ці землі до німецько-радянської війни. На той час їдальня ЛДПІ вважалася однією із кращих «вузівських» їдалень у Львові, у ній щоденно харчували приблизно 300 осіб. Згідно зі звітами, на обід готували 9–12 страв за цінами «їдалень третього розряду» (ДАЛО, ф. Р-7, оп. 1, спр. 51, арк. 11–11зв). Проте звіти за 1953–1954 н. р. стверджують, що вибір страв, попри доступні ціни, залишався невеликим. Студенти відвідували їдальню тільки один раз на день, оскільки готували їжу у гуртожитку, а більшість привозили продукти з дому (ДАЛО, ф. Р-7, оп. 1, спр. 65, арк. 42).

Замість підсобного господарства ЛДПІ отримав ботанічний сад площею 3 га. Упродовж 1950–1951 н. р. студенти посадили у ньому 76 видів дерев і кущів (ДАЛО, ф. Р-7, оп. 1, спр. 65, арк. 27–28). При ботанічному саду інституту було організовано навчально-випробувальну ділянку з відділами: овочевим, фруктовому саду, парниками. На цій ділянці студенти здобували навички організації роботи шкільних дослідів з ботаніки (ДАЛО, ф. Р-7, оп. 1, спр. 109, арк. 12–13).

Висновки. Отже, контингенти студентів ЛДПІ і ЛДУІ впродовж досліджуваного періоду поступово зростали. У 1944 р. прийнято 220 осіб, однак на навчання з'явилася лише 181 особа. Студенти перших курсів не були достатньо підготовлені, але на кінець навчального року 12 студентів ЛДПІ були повними відмінниками. Кількість студентів у ЛДПІ на 1946–1947 н. р. сягнула 443 особи. Дисципліна була невисокою: багато студентів відкладали виконання завдань і підготовку до екзаменів на кінець семестру, відвідуваність занять не перевищувала 90 %. Щороку певну кількість студентів заарештовували органи держбезпеки за «український націоналізм». План набору студентів на 1950–1951 н. р. був виконаний повністю

із великим конкурсом на історичному та біологічному факультетах. За цей навчальний рік 132 студенти вступили до комсомолу, з них 118 – уродженці Західної України. Навчальний корпус ЛДПІ та ЛДУІ мав 138 кімнат. Початково у ньому містився навіть гуртожиток. У зв'язку зі збільшенням контингенту студентів, будівля вже на 1948–1949 н. р. виявилася замалою. У ній не було лекційних аудиторій, де можна було б помістити понад 50 осіб. Бібліотеку інституту після війни комплектували заново: на 1947 р. вона налічувала близько 40 тис. томів, на 1951 р. – 71,5 тис. Їдальня інституту утримувалася трестом ідалень та ресторанів. Стан гуртожитків був критичним. На 1950 р. проблема гуртожитку посилилася. На 700 студентів, які потребували житла, студентський гуртожиток міг забезпечити його тільки 265 особам. При інституті до 1949 р. діяло підсобне господарство (52 га землі), а згодом ботанічний сад площею 3 га.

Джерела та література

- Бадер, А.В.** (2012). Громадсько-політична діяльність як елемент повсякденного життя студентської молоді УРСР у середині 1950-х – середині 1980-х рр. (на матеріалах Донбасу). *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*, 18 (253), 164–171.
- Власова, Н.М.** (2011). Дозвілля студентів України в 1953–1964 рр. *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету ім. Г.С. Сковороди*, 41, 146–150.
- Галів, М.** (2017). Документи зі студентського життя Богдана Сташинського (1948–1951 рр.). *Східноєвропейський історичний вісник*, Спецвипуск II, 270–277.
- Галів, М., Свійонтик, О., & Ющишин, М.** (2021a). Освітній процес у Львівському державному педагогічному інституті (1944–1953): організаційні та змістові аспекти. *Молодь і ринок*, 10 (196), 11–18.
- Галів, М., Свійонтик, О., & Ющишин, М.** (2021b). Науково-педагогічні кадри Львівського державного педагогічного інституту у перші повоєнні роки (1944–1953): повсякдення професійної діяльності. *Молодь і ринок*, 11–12 (197–198), 12–20.
- Генега, Р.Я.** (2007). *Студентство міста Львова в українському національному русі (1944–1953)*. (Дис. ... канд. іст. наук). Львів.
- ДАЛО – Державний архів Львівської області.
- Льницький, В., Кантор, Н., & Батюк, Т.** (2020). Повсякденне життя у Дрогобицькому учительському інституті: новий документ до історії (1946–1949). *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць*

Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія Історія, 6/48, 342–364.

- Комарніцький, О.Б.** (2017). *Студенти-педагоги у модернізації вищої освіти радянської України у 1920–1930-х рр.* Кам'янець-Подільський: ТОВ «Друкарня «Рута».
- Кропивко, О.** (2016). Повсякденне життя київського студентства у 1960–1970-х рр.: соціально-побутові аспекти. *Київські історичні студії*, 1, 141–145.
- Лук'яненко, О.** (2019). *«Найближчі друзі партії»: колективи педагогічних вишів України в образах щодення 1920-х – першої половини 1960-х років.* Полтава: Видавництво «Сімон».
- Марусик, Т.В.** (1999). Студентство Буковини під тиском сталінських репресій (1945–1950-ті роки). *З архівів ВУЧК-ГПУ-НКВД-КГБ*, 1/2 (10/11), 457–468.
- Рябченко, О.** (2012). *Студенти радянської України 1920–1930-х років: практики повсякденності та конфлікти ідентифікації.* Харків: ХНАМГ.
- Свійонтик, О., & Галів, М.** (2021). Документ з історії повсякденного життя Чернівецького державного учительського інституту (1948 р.): археографічний аналіз. *Молодь і ринок*, 2 (188), 16–21.
- Сергійчук, О.М.** (2002). *Вища школа України в умовах лібералізації суспільного життя 1953–1964 рр.* (Автореф. дис. ... канд. іст. наук). Переяслав-Хмельницький.
- Сливка, Ю.Ю. та ін.** (Ред.). (1995). *Культурне життя в Україні. Західні землі. Документи і матеріали. Т. I: 1939–1953.* Київ: Наукова думка.
- Смаль, В.** (1951, 15 грудня). Студентське наукове товариство. *Радянська освіта*, 50, с. 4.
- Трибулькевич, К.Г.** (2016). *Розвиток студентського самоврядування у вищих навчальних закладах України (1917–2010 рр.).* Одеса: Купрієнко С.В.
- Хоменко, Н.М.** (2008). *Повсякденне життя студентської молоді України (1950–1960-ті рр.).* (Автореф. дис. ... канд. іст. наук). Київ.

References

- Bader, A.V.** (2012). Hromadsko-politychna diialnist yak element povsiakdennoho zhyttia studentskoi molodi URSR u seredyni 1950-kh – seredyni 1980-kh rr. (na materialakh Donbasu) [Socio-political activity as an element of everyday life of student youth of the USSR in the mid-1950s – mid-1980s (based on Donbass)]. *Visnyk LNU imeni Tarasa Shevchenka – Bulletin of Taras Shevchenko Luhansk National University*, 18 (253), 164–171 [in Ukrainian].

- Vlasova, N.M.** (2011). Dozvillia studentiv Ukrainy v 1953–1964 rr. [Leisure of students of Ukraine in 1953–1964]. *Zbirnyk naukovykh prats Kharkivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni H.S. Skovorody – Collection of scientific works of the Hryhoriy Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University*, 41, 146–150 [in Ukrainian].
- Haliv, M.** (2017). Dokumenty zi studentskoho zhyttia Bohdana Stashynskoho (1948–1951 rr.) [Documents from the student life of Bohdan Stashynsky (1948–1951)]. *Skhidnoievropeyskyi istorychnyi visnyk – Eastern European Historical Bulletin*, Special issue II, 270–277 [in Ukrainian].
- Haliv, M., Sviontyk, O., & Yushchyshyn, M.** (2021a). Osvitnii protses u Lvivskomu derzhavnomu pedahohichnomu instytuti (1944–1953): orhanizatsiini ta zmistovi aspekty [Educational process at the Lviv State Pedagogical Institute (1944–1953): organizational and semantic aspects]. *Molod i rynek – Youth and market*, 10 (196), 11–18 [in Ukrainian].
- Haliv, M., Sviontyk, O., & Yushchyshyn, M.** (2021b). Naukovo-pedahohichni kadry Lvivskoho derzhavnoho pedahohichnoho instytutu u pershi povoienni roky (1944–1953): povsiakdennia profesiinoi diialnosti [Scientific and pedagogical staff of the Lviv State Pedagogical Institute in the first postwar years (1944–1953): everyday professional activity]. *Molod i rynek – Youth and market*, 11–12 (197–198), 12–20 [in Ukrainian].
- Heneha, R.Ya.** (2007). *Studentstvo mista Lvova v ukrainskomu natsionalnomu rusi (1944–1953) [Students of the city of Lviv in the Ukrainian national movement (1944–1953)]*. (Candidate's thesis). Lviv [in Ukrainian].
- DALO – Derzhavnyi arkhiv Lvivskoi oblasti [State Archives of Lviv Region].
- Ilytskyi, V., Kantor, N., & Batiuk, T.** (2021). Povsiakdenne zhyttia u Drohobyskomu uchytelskomu instytuti: novyi dokument do istorii (1946–1949) [Everyday life at the Drohobych Teachers' Training Institute: a new document on history (1946–1949)]. *Problemy humanitarnykh nauk: zbirnyk naukovykh prats Drohobyskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriia Istorii – Problems of Humanities. History Series: a collection of scientific articles of the Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University*, 6/48, 342–364 [in Ukrainian].
- Komarnitskyi, O.B.** (2017). *Studenty-pedahohy u modernizatsii vyshchoi osvity radianskoi Ukrainy u 1920–1930-kh rr. [Students-teachers in the modernization of higher education in Soviet Ukraine in the 1920s and 1930s]*. Kamianets-Podilskyi: TOV "Drukarnia "Ruta" [in Ukrainian]
- Kropyvko, O.** (2016). Povsiakdenne zhyttia kyivskoho studentstva u 1960–1970-kh rr.: sotsialno-pobutovi aspekty [Everyday life of Kyiv students in the 1960s – 1970s: social and everyday aspects]. *Kyivski istorychni studii – Kyiv historical studies*, 1, 141–145 [in Ukrainian].

- Lukianenko, O.** (2019). «*Naiblyzhchi druzi partii*»: kolektyvy pedahohichnykh vyshiv Ukrainy v obrazakh shchodennia 1920-kh – pershoi polovyny 1960-kh rokiv [“*The closest friends of the party*”: groups of pedagogical universities of Ukraine in the images of everyday life of the 1920s – first half of the 1960s]. Poltava: Vydavnytstvo "Simon" [in Ukrainian].
- Marusyk, T.V.** (1999). Studentstvo Bukovyny pid tyskom stalinskykh represii (1945–1950-ti roky) [Students of Bukovina under the pressure of Stalinist repressions (1945–1950s)]. *Z arkhiviv VUChK-HPU-NKVD-KHB – From the archives of VUChK-GPU-NKVD-KGB*, 1/2 (10/11), 457–468 [in Ukrainian].
- Riabchenko, O.** (2012). *Studenty radianskoi Ukrainy 1920–1930-kh rokiv: praktyky povsiakdennosti ta konflikty identyfikatsii* [Students of Soviet Ukraine in the 1920s and 1930s: practices of everyday life and conflicts of identification]. Kharkiv: KhNAMH [in Ukrainian].
- Sviontyk, O., & Haliv, M.** (2021). Dokument z istorii povsiakdennoho zhyttia Chernivetskoho derzhavnoho uchytelskoho instytutu (1948 r.): arkhеоhrafichnyi analiz [Document on the history of everyday life of the Chernivtsi State Teachers’ Training Institute (1948): archeographic analysis]. *Molod i rynok – Youth and market*, 2 (188), 16–21 [in Ukrainian].
- Serhiichuk, O.M.** (2002). *Vyshcha shkola Ukrainy v umovakh liberalizatsii suspilnoho zhyttia 1953–1964 rr.* [Higher school of Ukraine in the conditions of liberalization of public life 1953–1964]. (Extended abstract of Candidate’s thesis). Pereiaslav-Khmelnytskyi [in Ukrainian].
- Slyvka, Yu.Yu. et al.** (1995). *Kulturne zhyttia v Ukraini. Zakhidni zemli. Dokumenty i materialy. T. I: 1939–1953* [Cultural life in Ukraine. Western lands. Documents and materials. Vol. I: 1939–1953]. Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
- Smal, V.** (1951, December 15). Studentske naukove tovarystvo [Student Scientific Society]. *Radianska osvita – Soviet education*, 50, p. 4 [in Ukrainian].
- Trybulkevych, K.H.** (2016). *Rozvytok studentskoho samovriaduvannia u vyshchykh navchalnykh zakladakh Ukrainy (1917–2010 rr.)* [Development of student self-government in higher educational institutions of Ukraine (1917–2010)]. Odesa: Kupriienko S.V. [in Ukrainian].
- Khomenko, N.M.** (2008). *Povsiakdenne zhyttia studentskoi molodi Ukrainy (1950–1960-ti rr.)* [Everyday life of student youth of Ukraine (1950–1960s)]. (Extended abstract of Candidate’s thesis). Kyiv [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 22.03.2022 р.
Стаття рекомендована до друку 01.04.2022 р.